

Nr 374.

Av herr *Mannerskantz*, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.*

Behovet av en sådan reform av den svenska grundskolan, som på en gång tillgodoser behovet av efter individens skiftande läggning differentierade utbildningsmöjligheter, landsbygdens berättigade anspråk på likställighet i studiehänseende med tätortens invånare och samhällets såväl som familjernas rimliga ekonomiska intressen, har länge erkänts av olika meningsriktningar. Om syftet med det förslag till skolfrågans lösning, som framlagts i *Kungl. Maj:ts proposition nr 70/1950*, behöver alltså ingen meningsskiljaktighet råda, väl däremot om det sätt, varpå de många problemen föreslås bli lösta. Dessa förslag till lösningar inbjuda till avgörande principiella invändningar ur såväl samhällsekonomiska som organisatoriska och allmänpedagogiska synpunkter.

Vid en tidpunkt, då lärartillgången är knappare än i mannaminne och då byggnadsverksamheten är så nedskuren, att de mest trängande lokalbehoven på många viktiga samhällsområden ej kunna tillgodoses, synes det utomordentligt vanskligt att fatta ett långtgående principbeslut, som för sitt praktiska genomförande kommer att kräva väsentligt ökade lärarkadrer och ett oöverskådligt lokaltillskott. Som motivering för fattandet av detta beslut redan nu anföres bl. a. angelägenheten av att på längre sikt kunna planera organisations- och byggnadsverksamheten. Men hela den 20-årsplan det gäller — reformen beräknas bli genomförd tidigast 1970 eller 1971 — synes alltför diffus för att den skulle kunna ge ett bärande underlag för praktiska åtgärder i fråga om organisation och bygghälsa.

Redan för den nuvarande 7-åriga folkskolans behov föreligger en brist på drygt 5 000 lokaler. Propositionen nämner ingenting bestämt om hur kostnaderna för de nya skolbyggnaderna skola fördelas mellan stat och kommun. Det saknas klara riktlinjer för hur man tänkt sig det successiva utnyttjandet av de lokaler, vilka för närvarande tagas i anspråk av realskolorna, flickskolorna, de centrala verkstadsskolorna och de högre folkskolorna i deras nuvarande former. Det torde knappast behöva betonas, att det på många platser ute i landet kan komma att uppstå svårbemästrade problem för kommunerna, om de tvingas att bygga ut och nybygga skollokaler i den omfattning förslaget praktiska genomförande måste komma att kräva.

Finansministern gav i årets remissdebatt klart uttryck för den uppfattningen, att vi i nuvarande läge *ej* böra fatta några som helst beslut om reformer, förrän de erforderliga medlen finnas till förfogande. Detta bör observeras och begrundas, innan riksdagen fattar ett principbeslut av här ifrågasvarande storleksordning.

Intet väsentligt av det värdefulla i en försöksverksamhet på skolans område skulle behöva gå förlorat, om riksdagen avstode från att redan nu principbesluta i denna fråga. Försöksverksamhet med 9-årig enhetsskola kan och bör igångsättas i större skala än hittills och i större omfattning särskilt på landsbygden än vad propositionen synes avse. Detta kan emellertid mycket väl ske utan att man för den skull binder sig vid ett principbeslut, som raserar utvecklingsmöjligheterna för våra realskolor, högre folkskolor, flickskolor m. fl., vilka alla visat sig fylla såväl föräldrarnas som näringslivets krav på goda skolformer för ungdomen, även för dem som *ej* önska fortsätta sin utbildning vid gymnasium eller vid någon högre utbildningsanstalt. Det förefaller förhastat och oklokt att besluta om nedläggandet av våra nu bestående skolformer, innan man är säker på hur den nya skolorganisationen skall se ut och hur effektivt den skall kunna arbeta. Det torde vara första gången i våra skolreformers historia, som riksdagen förelägges ett förslag, där såväl tim- som kursplaner för den nya skolorganisationen saknas. Utan fullständiga tim- och kursplaner är det omöjligt att rätt bedöma den nya skolorganisationens pedagogiska möjligheter och effektivitet.

Förslaget om obligatorisk 9-årig skolplikt redan nu är ägnat inge betänkligheter med hänsyn till de resultat dess genomförande kan komma att få i det trängda ekonomiska läge, som råder och kan beräknas bli rådande under en obestämd tid framåt. Naturligtvis bör samhället på varje tänkbart sätt medverka till att främja ungdomens utbildningsmöjligheter, men detta bör ske på ett sätt, som *ej* ytterligare försvårar vårt lands arbetskraftsproblem. Långt ifrån alla ungdomar äro lämpade eller önska bedriva bokliga studier ända upp till 16- och 17-årsåldern.

De förslag, som propositionen lämnar, beträffande utformningen av det nionde skolåret med dess möjligheter till differentiering på olika linjer, bl. a. en yrkesutbildningslinje, måste betecknas såsom vaga och orealistiska. Det kan anses såsom tämligen säkert, att majoriteten av de ungdomar, som önska avsluta sin skolgång ett år tidigare än andra, komma att välja denna linje — 9 y — där undervisningen delvis förutsättes skola få äga rum i hemmen, d. v. s. där känslan av egentlig skolplikt kommer att falla bort. Allehanda egendomligheter och orättvisor måste bli följderna av propositionens förslag, framför allt med tanke på den omfattning i vilken befrielse från skolplikten genom dispensförfarandet kan beräknas bli nödvändig.

En betydligt framgångsrikare väg än den som propositionen anvisar för att verkligen tillvarataga den studiebegåvade ungdomens intressen måste vara att ytterligare bygga ut stipendieväsendet för fortsatta studier vid real-skolor och gymnasier samt att rationellt tillvarataga de mycket goda yrkesutbildningsmöjligheter, som erbjudas vid våra folkhögskolor, centrala verkstadsskolor, lantmannaskolor och lanthushållsskolor, vilka senare bl. a. ha den fördelen, att eleverna där kunna bedriva bokliga studier vid de tidpunkter på året, då deras arbetskraft tillfälligt kan avvaras inom jordbruket.

Mottot för en skolreform i vår tid måste vara: lämpligast möjliga undervisning och utbildningsmöjligheter för alla ungdomar. Om man eftersträvar detta, bör man inte genomföra en reform, som uppenbarligen måste komma att medföra en sänkt standard för den högre och högsta undervisningen. Då nu varken lärarkadrerna eller tillgången på lämpliga skollokaler äro till fyllest för att trygga den nya skolformen, synes det välbetänkt, att under den försökstid som här föreslagits låta de nuvarande skolorna få arbeta med samma ekonomiska och personella resurser som enhetsskolorna samt att först därefter fatta något principiellt beslut om den svenska botten-skolans framtida utseende.

Vi ha tidigare sett exempel på hur stora principiella beslut enbart stanna på papperet i brist på penningmedel, byggnader och personal. Det vore olyckligt om så ock skulle bli fallet med en tilltänkt och motiverad reformering av det svenska skolväsendet. Riskerna för att så skall behöva ske kunna elimineras, om man tills vidare avstår från att fatta principbeslut i frågan och i stället enas om att låta påbörja experiment i stor skala, experiment som vid en senare tidpunkt kunna läggas till grund för en objektiv jämförelse mellan studieresultaten vid de 9-åriga enhetsskolorna och vid våra nu bestående folkskolor, högre folkskolor, flickskolor, realskolor och så vidare. Vid den tidpunkten finnes säkerligen också tillfälle att säkrare bedöma de ekonomiska och organisatoriska möjligheterna till ett fortsatt, eventuellt fullständigt, utbyggande av den 9-åriga obligatoriska skolplikten i vårt land.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 70/1950 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att igångsätta försöksverksamhet med 9-årig enhetsskola i sådan omfattning, att tillräcklig erfarenhet kan vinnas för ett framtida objektivt bedömande av det svenska skolväsendets utformning.

Stockholm den 1 mars 1950.

Axel Mannerskantz.